

David Richards, Masks of difference. Cultural representations in literature, anthropology and art, Cambridge University Press, Cambridge 1994., 348 str. (Cultural margins, 2)

Knjiga je objavljena u seriji naslovljenoj "Kulturne margine" (*Cultural Margins*) koja je pokrenuta kao "odgovor na sve veće zanimanje humanista (...) za postkolonijalne i manjinske diskurze", a s ciljem da prikaže rezultate istraživanja onih složenih područja kulture "unutar kojih i kroz koja društva koja dominiraju i manjinska društva djeluju jedna

na druga i premošćuju međusobne različitosti".

Htijenjima uredništva edicije David Richards je odgovorio zanimljivom elaboracijom teme koja se nalazi na tragu jednog od već nekoliko godina gorućih antropoloških pitanja, a koje možemo sažeti u opoziciji *insider/outsider*. Richards je ovu knjigu koncipirao kao kritički povijesni pregled odabrane problematike. U svoj način promišljanja uvodi čitatelja "slikovitom ilustracijom" i njezinim pojašnjenjem: na prvim stranicama knjige donosi reprodukcije dvaju crteža E. Becka iz 1740. godine koji su istovremeno "sažeti prikazi primitivne kulture (afričke i američke) i eksperimenti s perspektivom i očištem promatrača". Naime, likovi na crtežima su iskrivljeni poput odraza u ogledalima zabavnih parkova, pa promatrač mora, da bi ih "ispravno vidio", raskrstiti s konvencionalnim načinom gledanja, položiti crtež na vodoravnu ravnu površinu, a na krug nacrtan podno figure staviti polirani metalni valjak. Tek tada, kao odraz na površini valjka, promatrač će ugledati savršeno proporcionirane likove koji predstavljaju alegorije Afrike i Amerike. Za Richardsa su ove ilustracije prikladne metafore interpretativnih strategija i postupaka kodiranja: raznih "preokretanja" i "primjenjivanja valjkovitih perspektiva" u svrhu stvaranja predodžbe o drugim narodima.

U drugom poglavlju knjige Richards analizira strategije uklapanja prikaza "divljaka" u narativnu shemu, na primjeru motiva prvih susreta Europljana i drugih naroda u 16. stoljeću, koje su zabilježile etnografske ilustracije Jacquesa Le Moynea de Morguea. Le Moyneovi drevni mitski likovi divljaka podvrgnuti su romantičnoj narativnoj strategiji, no u njima Richards odčitava i niz radikalnih inverzija iste te romantične naracije, pa ih objašnjuje "pritiskom vanjskih događaja koji oblikuju kontradiskurz čak i u postupku predočavanja". Autor ovdje izvodi zaključak kakav se inače često može pročitati u kritikama antropoloških tekstova pisanih "izvana" i koji smo u posljednje vrijeme mnogo puta i sami izveli čitajući "vanjske" etnologije i/ili antropologije s temom iz hrvatske suvremenosti: "Ove su slike, u nastojanju da pokažu ljude druge zemlje, najbolje uspjele u prikazivanju suvremenih vjerskih i političkih opsesija europskih nacija u konfliktu."

U trećem poglavlju Richards dekonstruira romantičarske konvencije u prikazivanju drugih naroda, dok se u četvrtom poglavlju bavi razdobljem prijelaza 18. u 19. stoljeće, stavljajući naglasak na ulogu primitivnog čovjeka u konstruiranju povijesnih pripovijedanja. Na istu se temu nastavlja i u petom poglavlju "određujući mjesto" evolucionističkim i filološkim shemama kulturne povijesti u usporedbi s novim narativnim konstrukcijama "primitivca". U tom kontekstu autor spominje istraživanja Jamesa Fräsera, koja su ukazala na potrebu prikupljanja "činjenica" o drugim narodima.

Završna poglavlja knjige bave se postkolonijalnim tekstovima, te antropološkim i kritičkim teorijama koje su prikazivački diskurz antropologije okrenule protiv njega samog, da bi inzistirale na "novoj percepciji". Ovdje Richards raspravlja o radovima afričkih i američkih autora i njihovim dekonstrukcijama kulturnih predodžbi, od kojih su mnoge, napokon, "umjesto maski različitosti ponudili različite maske".

David Richards je u naslovu svoje knjige upotrijebio riječ maska, jer mu se, kako piše, čini da taj pojam ima kvalitetu metafore za diskurze koji nastoje prikazati kulturne identitete i razlike koje sažimlju predodžbu divljaka ili primitivnih naroda. No, tvrdi Richards, maska ima

i druge, potentnije i izazovnije osobitosti. Tako u "Maskama različitosti" on nastoji otkriti kako je "maska bila maskirana i, napokon, kako su masku (...) ponovo načinili oni kojima doista pripada."

Reana SENJKOVIĆ

Usporedo s kritičkim promišljanjima suvremene antropologije i raspravama o položaju i razvoju hrvatske etnologije, na drugome kraju svijeta nastajala je knjiga "Te Ao Hurihuri, Aspekti Maoritange" (ur. Michael King). U njoj su objavljeni tekstovi nastali od sredine sedamdesetih do početka devedesetih godina našeg stoljeća, posvećeni kulturnom i nacionalnom identitetu Maora.

Te Ao Hurihuri, Aspects of Maoritanga, edited by Michael King, Octopus Publishing Group (NZ) Ltd, Auckland, 1992., 191 str.

Od dolaska prvih misionara, početkom 19. st., i europske kolonizacije Novog Zelanda, doseljenici Europljani - *Pakeha*, kako ih domoroci zovu, postavljali su većinu pravila u raspravama o kulturi Maora. Političari i sociolozi - bijelci, iznosili su i tiskali argumente u ime Maora. I potkraj ovog stoljeća, odnos Maora i *Pakeha* na nestabilnoj je vagi razumijevanja.

Knjiga *Te Ao Hurihuri* nastala je iz pera *insidera* koji pišu o svojoj kulturi. Sedamdesetih godina potaknuo ih je i okupio *Pakeha* povjesničar Michael King. U to vrijeme je, osim u tradicijskim nastambama *marae*, u javnoj debati o značenju Maoritange u suvremenom svijetu bilo svega nekoliko glasova Maora. Maoritanga, što znači općenito "sve Maorsko" ili "biti Maori" velika je nepoznanica često i mnogim Maorima, a pogotovo pripadnicima druge kulture.

Europski etnolozi tek su onedavna svjesni količine "nijemoga znanja" o kojem se rijetko govori, a još rjeđe piše. O tome, uz Te Uira Manihera piše i Ngoi Pewhairang, u uvodu ove knjige. U maorskoj je kulturi toliko *tapu-a* ("svetoga"), da on sumnja da bijeli doseljenici to mogu razumjeti. Posebno zato što tek određeni ljudi, odnosno pojedine maorske obitelji, kao zajednička iskustva nasljeđuju i dalje prenose različite aspekte Maoritange. I John Rangihau u svome prilogu govori o životnoj snazi, auri, mističnosti, etosu i načinu života Maora, kao čvrsto povezanim s duhovnom stranom njihove kulture i duhovnom snagom koja izvire iz tih "Maori - stvari".

Marae je nastamba u kojoj se boravi, ujedno i prostor koji je okružuje. Protokol je ovdje čvrsto određen. Ranginui J. Walker uočava promjenu simbolike tog, Maorima toliko važnog životnoga prostora. Od "pred-europskoga razdoblja" i rodovski utemeljene maorske kulture, u prati promjene u *maraeu*. Od ruralne *wharepuni*, jednostavne plemenske kuće za spavanje, preko *marae* - svete kuće za sastanke, koja se metaforički smatra glavom pretka, pred kojom se pri ulasku skida obuća i u koju je najstrože zabranjeno unositi hranu, do urbanoga *maraea* - najsnažnijeg kulturnog ponosa i simbola maorskog identiteta nakon Drugog svjetskog rata, kada je tri četvrtine maorske populacije prešlo u gradove. Gradske *marae* zajednički su gradila plemenska i nad-plemenska udruženja, a primjer najnovijeg odstupanja od tradicije, inovacija je osamdesetih godina u zapadnom dijelu Aucklanda. Velika maorska zajednica osniva neplemenski odbor za izgradnju *maraea*. Umjesto plemenske kohezije, razvija se "svemaorski" osjećaj identiteta.

Osim jezika i protokola u *marae*, Timoty Karetu u svom prilogu tumači plemenske i društvene odnose moći, naslijeđeno i stečeno pravo na vodstvo. Sliku o političkoj moći dopunjava Robert Mahuta tekstem o "pokretu kralja Maora" - Kingitanga, koji potječe još iz 1858. i važna je maorska aktivnost. Zanimljivo je da unatoč postojanju Ringatu crkve (o kojoj piše Wi Tarei) i religijskog pokreta Ratana (analiziranog u tekstu Moane Raureti), anglikanska